

Elsüllyedt Mohács

Sunken Mohács

Újabb tanulmányok
a mohácsi csatával kapcsolatos
kutatások eredményeiből

New studies using the research achievements
relating to the Battle of Mohács

Elsüllyedt Mohács

Újabb tanulmányok a mohácsi csatával kapcsolatos kutatások eredményeiből

Sunken Mohács

New Studies Using the Research Achievements relating to the Battle of Mohács

ELSÜLLYEDT MOHÁCS

Újabb tanulmányok a mohácsi csatával kapcsolatos kutatások eredményeiből

Sunken Mohács

New Studies Using the Research Achievements relating to the Battle of Mohács

JANUS PANNONIUS MÚZEUM
Martin Opitz Kiadó
DUNA-DRÁVA NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG
HADSZÍNTÉRKUTATÁS MOHÁCS 500

BUDAPEST
2023

A kötet a

támogatásával valósult meg.

A kötet a Janus Pannonius Múzeum 1159/2023. (IV. 27.) kormányhatározat által támogatott Mohács 500 csatatérkutatási projektjének keretében készült.

Szerkesztő
Varga Szabolcs

Olvasószerkesztő
Bertók Krisztina

Borítóterv
auri grafika

Borítóképek
Nehézlovas hagyományőrző (Fotó: Schnell Tamás)
Hunyadi Mátyás aranyforintja (Janus Pannonius Múzeum)

Hátlapi képek
Hans Thalhofer: Lovas párbaj (MS Thott.290.2º 124ʳ)
A III. számú tömegsír az 1976-os feltárás idején (részlet) (Janus Pannonius Múzeum)

Előzék
A Janus Pannonius Múzeum által vezetett Mohács 500 csatatérkutatási program keretében talált fémleletek a csatatér környezetéből

Utózék
Janus Pannonius Múzeum által vezetett Mohács 500 csatatérkutatási program keretében felgyűjtött főbb tárgytípusok

A térképeket készítette
Haramza Márk

© A szerzők
© Martin Opitz Kiadó
© Janus Pannonius Múzeum

ISBN 978-615-6388-54-4

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Kiadja:
Martin Opitz Kiadó – Janus Pannonius Múzeum
Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatóság – Mohács 500 Egyesület

Nyomda: Pauker Nyomdaipari Kft.

A Martin Opitz Kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

TARTALOM

Varga Szabolcs: Előszó 7
Szabolcs Varga: Foreword 7

Bertók Gábor – Neményi Réka – Simon Béla: Az 1526. évi mohácsi csatához köthető tömegsírok felfedezésének története és a III. számú tömegsír új feltárásának eredményei 9
Gábor Bertók – Réka Neményi – Béla Simon: The History of the Discovery of the Mass Graves associated with the Battle of Mohács in 1526 and the Achievements of the New Excavation of Mass Grave No. 3. 19

Neményi Réka – Haramza Márk – Győrffy-Villám Zsombor – Bertók Gábor: A III. számú tömegsír régészeti leletanyaga 21
Réka Neményi – Márk Haramza – Zsombor Győrffy-Villám – Gábor Bertók: The Archaeological Remains of Mass Grave No. 3 27

De Andrés Marcos – Kocsmár Réka – Molnár Erika – Vig Viktor – Bereczki Zsolt – Pálfi György: A Mohácsi Nemzeti Emlékhely III. számú tömegsírja feltárásának befejezése és a csontvázmaradványok feldolgozásának első lépései 53
Marcos De Andrés – Réka Kocsmár – Erika Molnár – Viktor Vig – Zsolt Bereczki – György Pálfi: The Completion of the Excavation of the Mass Grave No. 3 at the National Memorial Site of Mohács and the First Steps of the Anthropological Studies of the Human Skeletal Remains 67

Vig Viktor – Pálfi György– Szabó Árpád – Bereczki Zsolt: A mohácsi III. számú tömegsír csontvázain megfigyelt perimortem sérülések előzetes oszteoarcheológiai vizsgálatának eredményei 69
Viktor Vig – György Pálfi – Árpád Szabó – Zsolt Bereczki: Preliminary Results of the Osteoarcheological Investigation Targeting Perimortem Lesions in the Skeletal Material of Mass Grave No. 3 in Mohács 79

Szabó Árpád – Mai Tímea: Módszertani javaslat a III. számú tömegsírban nyugvók sérüléseinek vizsgálatához 81
Árpád Szabó – Tímea Mai: Recommended Methodology for the Examination of the Injuries of the Remains in Mass Grave No. 3 in Mohács 106

Varga Szabolcs: Megjegyzések a mohácsi csata utáni kivégzések kérdéséhez 107
Szabolcs Varga: Comments on the Executions after the Battle of Mohács 116

Polgár Balázs: Történelmi csataterek kulturális örökségvédelme Magyarországon 117
Balázs Polgár: Cultural Heritage Protection of Historic Battlefields in Hungary 130

Kruppa Tamás: Az 1501. évi oszmánellenes velencei–magyar–pápai szövetség a velencei követjelentések fényében 131
Tamás Kruppa: The Anti-Ottoman Venetian-Hungarian Papal Alliance of 1501 according to the Venetian Ambassadors' Reports 136

Nemes Gábor: Oszmánellenes segítség helyett császárellenes liga? Giovanni Francesco Capi pápai nuncius missziója 1526-ban 137
Gábor Nemes: An Anti-Imperial League instead of Anti-Ottoman Help? Papal Nuncio Giovanni Francesco Capi's Mission of 1526 143

Kovács Viktória: A véres kard körülhordozása a Magyar Királyságban Mohács előestéjén 145
Viktória Kovács: Carrying around the Bloody Sword before the Battle of Mohács 154

Négyesi Lajos: Az 1526. évi hadjárat oszmán forrásainak ellentmondásai 155
Lajos Négyesi: Contradictions in the Ottoman Sources of the 1526 Campaign 166

Kanász Viktor: Az ifjú király és a meggondolatlan hadvezér. Új források II. Lajos és a mohácsi csata kora újkori megítéléséhez 167
Viktor Kanász: The Young King and the Reckless General. New Sources for the Early Modern Interpretation of Louis II and the Battle of Mohács 175

B. Szabó János: „Belebukott Csele patak árkába". Adalékok II. Lajos halála lehetséges helyszínének kutatásához – egy „többéves vita" margójára 177
János B. Szabó: "He Fell Into the Ditch of Stream Csele". Additions to the Research on the Possible Site of King Louis II's Death – On the Margin of a Many-Year-Long Debate 182

Orovicz Viktor: Újabb adatok II. Lajos király haláláról 183
Viktor Orovicz: New Data on the Death of King Louis II 193

Gábris Gyula: Természetföldrajzi észrevételek a mohácsi csatamező legújabb kutatásainak eredményeihez 195
Gyula Gábris: Natural Geographic Observations on the Latest Research Achievements connected to the Battlefield of Mohács 208

Viczián István – Szeberényi József – Szávoszt-Vass Dániel – Drusza Tamás: A mohácsi teraszos sík holocén felszínfejlődése és az 1526. évi mohácsi csata környezetének vízrajzi és geomorfológiai rekonstrukciója 209
István Viczián– József Szeberényi – Dániel Szávoszt-Vass – Tamás Drusza: The Holocene Landform Evolution Of The Mohács Terraced Plain: A Hydrographical and Geomorphological Reconstruction of the Presumed Site of the 1526 Battle of Mohács 251

Dénes József: Földvártól Udvarig. Hol lehetett a Brodarics István tudósításában szereplő falu? 253
József Dénes: From Földvár To Udvar. Where was the Village Mentioned in István Brodarics's Report? 259

S. Laczkó András: Az állandóság változatai. A Mohács-toposz használata a 18–19. századi költészetben 261
András S. Laczkó: Versions of Permanence. The Use of the Topos "Mohács" in 18th–19th Century Hungarian Poetry 270

Papp Júlia: „A Mohácsi Temetés". Perényi Imréné Kanizsai Dorottya az irodalomban és a képzőművészetben 271
Júlia Papp: „The Funeral of Mohács". Imre Perényi's Widow, Dorottya Kanizsai in Literature and Fine Arts 288

AZ 1501. ÉVI OSZMÁNELLENES VELENCEI–MAGYAR–PÁPAI SZÖVETSÉG A VELENCEI KÖVETJELENTÉSEK FÉNYÉBEN*

KRUPPA TAMÁS**

A tanulmány eddig ismeretlen forrás alapján tárgyalja az 1501. évi oszmánellenes magyar–velencei–pápai szövetséghez vezető diplomáciai tárgyalásokat. A fellelt regisztrum két velencei követ Budáról 1500–1502 között írott jelentéseit tartalmazza, amelyeket heti, de néha sűrűbb időközökkel küldtek Velencébe. A követjelentések nemcsak a kemény diplomáciai alkudozásokat örökítették meg, hanem rajtuk keresztül betekintést nyerünk Velence információs hálózatának működésébe, valamint a budai udvar életébe, amely ebben az időszakban a nemzetközi diplomácia egyik központjává vált. A tanulmány legnagyobb eredménye, hogy az eddigi kivonatos változat mellett az 1501. évi oszmánellenes szövetség szerződésének hiteles szövege is a rendelkezésünkre áll.

KULCSSZAVAK: kora újkori diplomácia, Magyarország és a Pápaság, velencei diplomácia, velencei–magyar kapcsolatok, magyar–oszmán háború

A három fél által 1501. május 13-án megkötött oszmánellenes szövetséghez vezető út diplomáciai hátteréről máig viszonylag kevés információval rendelkezünk. A tárgyalások részleteiről velencei nézőpontból elsősorban és mondhatni kizárólag máig Marino Sanudo *„Diarii"* című monumentális munkájából tájékozódhatunk.[1] Azonban egy újonnan feltárt forrásnak köszönhetően nemcsak minden eddiginél alaposabban ismerhetjük meg a velencei fél szándékait, hanem egyúttal mélyebb betekintést nyerhetünk azokba a kontinens legfontosabb hatalmait megmozgató diplomáciai erőfeszítésekbe, amelyeknek köszönhetően ez a szövetség végül létrejött.

Az 1501-ben megkötött oszmánellenes szövetség élesen rávilágít arra a dilemmára, amellyel a magyar kormányzat már negyed évszázaddal a mohácsi csatavesztés előtt küszködött. A törökellenes európai szövetségek vagy szövetségtervezetek ugyanis nem választhatók el a magyar–oszmán béketárgyalásoktól, illetve békeszerződésektől, amelyeket ha áttekintünk, azt látjuk, hogy azok a Mohácsot megelőző negyed évszázadban a gyakori uralkodóváltás és az oszmán diplomácia taktikázása miatt meglehetősen instabilaknak bizonyultak. A magyaroknak 1526-ig mindössze egyszer, 1503-ban sikerült tartósabb, hét évre szóló fegyverszünetet kieszközölniük, és amikor ez 1510-ben lejárt, tulajdonképpen egy olyan *„se háború se béke"* állapot állt be, amely végül a mohácsi vereséghez vezetett. Ez az 1503. évi béke is az alábbiakban tárgyalandó velencei–magyar–pápai szövetség negatív következményeként született meg.

A Velencei Köztársaságnak és a Magyar Királyságnak a Pápaság közreműködésével megkötött szövetsége régóta ismeretes. A szerződés pontjait megtaláljuk rövidített formában olasz nyelven Marino Sanudo munkájában.[2] 1983-ban a Levéltári Közlemények hasábjain Ivan Pederin publikált a zárai levéltárban őrzött, úgynevezett Ljubić-hagyatékból egy dátum nélküli szöveget, amely szerinte május 13-a után kelt, és amelyről azt állította, hogy a II. Ulászló és Velence között kötött szövetség latin nyelvű fogalmazványa.[3] A legújabban Pietro

* Készült a HUN-REN–PPKE–PTE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport keretében a TKI támogatásával.
** HUN-REN–PPKE–PTE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport, Szegedi Tudományegyetem, kruppat@gmail.com

1 SANUTO I. 254–258; SANUTO II. 5–6, 9–10, 13–15. A szövetségről lásd még SETTON 1978. 531–533. Magyar szempontból máig alapvető KOSÁRY 1978. 83–91.
2 SANUTO I. 254–256.
3 PEDERIN 1983. 131–135.

Isvalies pápai diplomata, veszprémi püspök pályafutása kapcsán Nemes Gábor érintette a szövetségi tárgyalásokat, amelyben az említett legátus kulcsfontosságú szerepet játszott.[4] Egy Bolognából újabban előkerült kódex érdekes adalékokkal gazdagítja eddigi tudásunkat az 1501-ben megkötött velencei–magyar–pápai szövetséget illetően. A regisztrum Sebastian Giustinian budai velencei követ, illetve követtársai 1500–1502 közötti időszakban született heti, néha ritkábban, olykor sűrűbben írt jelentéseit tartalmazza.[5] Giustinian főkövet 1500. április elején érkezett meg Vettor Soranzo társaságában, aki azonban 1500. november 14-én Bácson elhalálozott.[6] Az ő helyébe küldték Giorgio Pisanit, aki 1501. február elején érkezett meg a magyar fővárosba.[7] Ez közrejátszhatott abban, hogy az államok közötti szerződéskötésre végül Giustinian Budára érkezése után bő egy évvel került csak sor. A dózse képviseletében Giustinian és követtársa, Pisani írták tehát alá a szövetség okmányát.

A Sanudo által kivonatban olasz nyelven közölt szerződés tizennyolc pontból állt, amelyből az utolsó csupán általánosságokat *(generale di promission)* tartalmazott.[8] Ha ezeket a pontokat a Pederin által közölt szöveg mellé helyezzük, nem sok egyezést találunk. Mi lehet ennek az oka? A jelentés kiadója ugyan helyesen érzékelte, hogy itt nem egy végleges szövegről, hanem fogalmazványról van szó, ám ez nem magyarázza a tartalmuk között megfigyelhető nagyfokú különbséget. A fogalmazvány tartalmának ugyanis nem sok köze van azokhoz a tárgyalásokhoz, amelyeket május 13-a előtt lefolytattak, és amelyekről a követek egy sor jelentésben számoltak be. Ezt a feltevést támasztja alá, hogy a szövegben szereplő velencei dózse, Leonardo Loredano elődje, Agostino Barbarigo 1501. szeptember 22-én bekövetkezett halála után néhány nappal, október 2-án lépett hivatalba, tehát a fogalmazvány nem május 13-a, hanem október 2. után keletkezett. Az állítás további igazolásaként citálhatjuk magát a szöveget, amelyből egyértelműen kiderül, hogy a nyugati hatalmak – itt elsősorban Spanyolországra és Franciaországra kell gondolnunk – várt támogatása a köztük lévő ellenségeskedés és nézetkülönbségek miatt nem következett be, miközben az oszmán fél kecsegtető ajánlatokkal bombázta a magyar, de főleg a velencei felet.[9] Ennek oka az Itáliában dúló háború volt,[10] amely 1499-ben lobbant újra lángra, és amelynek első áldozata Velence halálos ellensége, Milánó volt. Utóbbi élén állt Lodovico il Moro, aki a blois-i szerződésben[11] tömörülő Franciaország, Velence és a Pápaság támadása ellen – a császár és Firenze semlegessége mellett – azzal a kéréssel fordult a Portához, hogy indítson támadást a Köztársaság ellen. Erre egyébként még ebben az évben sor is került.[12] A Pederin-féle szöveg tehát nem a szerződés, hanem a Velence számára kedvezőtlen fordulatot vevő hadiesemények folyományaként bekövetkező későbbi *szerződésmódosításnak* a fogalmazványa, vagyis közvetlenül nincs köze sem a szerződéshez vezető tárgyalásokhoz, sem a szerződés szövegéhez.

Az 1501. május 13-án megkötött velencei–magyar–pápai szövetség pontjairól tehát mostanáig csupán a róluk készült olasz regesztákból tájékozódhattunk. A Giustinian-féle regisztrum segítségével azonban most már részletesen rekonstruálhatók a szóban forgó tárgyalások fordulói és a Velencébe küldött megállapodástervezet teljes szövege, illetve az ott eszközölt kiegészítések alapján maga a végleges változat.

Elsőként azt kell megemlíteni, hogy a szerződéstervezet szövegét[13] a március 2-i hosszú követjelentéssel együtt küldték Velencébe,[14] és ezzel egyidőben

[4] NEMES 2018. 10–13.
[5] BA Mss. n. A 269. Bár a kódex régóta ismert, eddig senki nem vette kézbe. Kosáry is csupán a kéziratról készült hosszú ismertetést idézte. Ezt lásd HODINKA 1889. 57–60, illetve KOSÁRY 1978. 187.
[6] Giustinian szerint pontosan 14-én éjfélkor hunyt el. BA Mss. n. A 269, fol. 106r. Követtársa haláláról lásd még uo. fol. 108r.
[7] BA Mss. n. A 269, fol. 133r.
[8] SANUTO I. 256.
[9] PEDERIN 1983. 133.
[10] Erről lásd SHAWS–MALLETT 2018; PIERI 1952; MORO 2019; MORO 2020.
[11] MORO 2020. 15, 22, 72.
[12] Az ekkor kitörő második velencei–oszmán háborúról legújabban és részletesen l. MORO 2020. 13–49.
[13] BA Mss. n. A 269, fol. 143r–146r.
[14] BA Mss. n. A 269, fol. 139r–143r.

másolták be a regisztrumba. A szerződésen *(Capitula confoederationis)* nem szerepel dátum, utolsó soraiból csak annyi derül ki, hogy a felek meg fogják erősíteni a kialkudott pontokat. A szerződés után következő egy bekezdésnyi szöveg ugyanakkor azt állítja, hogy a szöveg a május 13-án megkötött szövetség pontjait tartalmazza.[15] Mivel magyarázható ez a nyilvánvaló ellentmondás? A követek tehát a március 2-i jelentéssel együtt beküldték a megtárgyalt verziót Velencébe és Rómába, majd az ott eszközölt kiegészítések után május 13-án Budán elfogadták a végleges szöveget. A pápa által igényelt módosításokat 11 marginália formájában találjuk meg, amelyeket a március 2-i jelentéssel beküldött változatra vezettek rá. Ezek szerint a Velencéből Budára visszaküldött és jóváhagyott szöveg módosításait Giustinian és Pisani margináliák formájában feltüntették a regisztrumban, amire az egységes íráskép is utal. A leghosszabb marginália egyébként a bevezető részben található, amely a liga céljáról és az abban részvevőkről nyilatkozik. A latin szöveg pontjait a „*Diarii*"-ban található verzióval összehasonlítva világossá válik, hogy bár ez utóbbi sokkal rövidebb, de a lényeget illetően megegyezik a latin verzióval, és csupán a pontok sorrendjében figyelhető meg némi eltérés. A „*Diarii*" adatai tehát hitelesek. Éppen ezért a továbbiakban nem a pontokat, hanem a tárgyalásokról készült március 2-i hosszú követjelentésnek a vitatott pontokról beszámoló lényegesebb részleteit ismertetem.

A jelentés legelején kiderül, hogy a tárgyalások első fordulójára február 22-én hétfőn délelőtt került sor a legátus házában.[16] Az első vitatott pont Dalmácia és Friuli ügye volt: kiderült, hogy a magyarok az erre vonatkozó pontot át akarták fogalmaztatni, mivel állításuk szerint ez egy új javaslat volt. Helyébe egy általános formula került volna, amely a két fél területeinek védelmét írta volna elő a török támadások ellen. A velenceiek természetesen tiltakoztak, azzal érvelve, hogy a korábbi tárgyalásokon már felmerült a két velencei terület kiemelt védelme. Ez ugyanis katonailag indokolt volt, mivel ezeken keresztül lehetett a várost és az észak-itáliai területeket közvetlenül megközelíteni. És mivel az út a Magyar Királyságon át futott, ezért ennek védelmébe implicite Friulié és Dalmáciáé is benne foglaltatott. A magyar részről a tárgyalásokat vezető Bakóc Tamás erre azt válaszolta, hogy ez plusz költséget jelent. Idézem: *„követ urak, ti azt akarjátok, hogy 100 ezer dukátért a király személyesen szálljon táborba egy hatalmas hadsereggel a török erők ellen a felső területeken* [értendő itt a Magyar Királyság déli határszakasza] és *ráadásként még védjük meg Dalmáciát és Friulit is, holott a 100 ezer dukát még Friuli* védelmére sem elegendő*"*.[17] Mivel fontos kérdésről volt szó, a követek a dózse további döntésére várva továbbították ezt a pontot.

A következő vitatott kérdés a lengyel király részvételére vonatkozott. II. Ulászló ígéretet tett, hogy *„a tatárok, az oroszok, illetve egyéb török által felbíztatott és feltüzelt hitetlen"*[18] fenyegetésének elhárulása után a Lengyel Királyság felmondja a fegyverszünetet és csatlakozni fog a ligához. Az ehhez szükséges anyagiakat a már említett 100 ezer dukát testvéri megosztásával *(fra loro fradeli divisa)* teremtenék elő. A magyar fél azonban »a török által felbíztatott és feltüzelt« kitételt ki akarta vetetni a szövegből.

A következő vitatott pont a király személyes hadba vonulása volt: a magyar fél nem akarta ennek időpontját rögzíteni, a legátus pedig ehhez hozzáfűzte, hogy nem lenne királyhoz méltó, hogy táborba szállását előre megadott időpontra szabják meg. Ezt a kérdést alaposan körbejárták, mivel a személyes hadba szállás semmiképpen sem történhetett a teljes hadsereg felállása nélkül, ennek érdekében viszont a királynak először Csehországba kellett volna mennie, hogy összeszedje az ottani haderőt, vala-

[15] *„Nota quae confoederatio conclusa et stipulata fuit die XIII. Maii 1501 inter sanctissimum dominum nostrum, serenissimum dominum regem Hungariae etc. et illustrissimum dominium cum correctionibus et additionibus ut supra in capitulis. Quae additiones et reformationes factae fuerunt per praefatum sanctissimum dominum nostrum."* BA Mss. n. A 269, fol. 146r.

[16] *„Luni da matina, che fo 22 del passato el reverendissimo Strigoniense cum li altri conseglieri regii che per le ultime nostre significassemo a Vostra Sublimita che erano per far se redusseno a casa del reverendissimo legato."* BA Mss. n. A 269, fol. 139r.

[17] *„…Domini oratores vui volete cum 100 mila ducati la persona del re nostro cum potentissimo exercito in opposito de le forze del Turco in queste parte superior, et etiam volete ve defendiamo la Dalmatia, et Friul, che 100 mila ducati non seriano bastanti a defender el Friul solo…"* BA Mss. n. A 269, fol. 139r.

[18] *„…Tartari, Muscoviti, over altri infideli mosi per opera over instigation de Turchi…"* BA Mss. n. A 269, fol. 139v.

mint a hozzá való tüzérséget, illetve konzultálni kellett volna a havasalföldi vajdával.[19] Az értetlenkedő velenceieket ugyanakkor a magyar fél igyekezett megnyugtatni, hogy miután a hadsereg összegyűlik, első adandó alkalommal támadásba fognak lendülni. A magyarok azonban ezt nem akarták külön is a szövegbe foglaltatni, arra hivatkozva, hogy a király amúgy is teljes mértékben kész erre. A követek nyugtalanságának hátterében az állt, hogy egyrészt Isvalies utasítása nem tért ki erre a pontra, ezért nem tudta erősíteni a velenceiek álláspontját, másrészt a követek tisztában voltak azzal, hogy az ország szokásai szerint nagy hadsereg csak akkor áll fel, ha a király személyesen is hadba száll. Ezért akarták tehát belevetetni ezt a pontot a szerződésbe, amit a magyarok a király méltóságát sértő megkötésként értelmeztek. Végül e kitétel is bekerült a szöveg 5. pontjába, ám konkrét időhatár megszabása nélkül.

A követek a fentebb ismertetett három pontot találták velencei szempontból a leginkább problémásnak, ami azonban nem jelentette azt, hogy ne maradtak volna további vitatott kérdések: a hosszú szövegből kiderül, hogy február 22-e és a jelentés lezárása között még legalább két tárgyalási fordulóra került sor. Az egyiket február 24-én, a másikat közelebbről nem meghatározható időpontban tartották, amire a ma *(hozi)* szó utal. Tehát a szerződéstervezet létrejöttéhez bő egyhetes tárgyalássorozatot kell feltételeznünk, amely érthetővé teszi, hogy a jelentés második, hosszabbik részében miért merülnek fel az újabbak mellett a már említett kérdések is.

Az újabbak közül a két legfontosabb a magyaroknak fizetendő velencei és pápai segély kifizetése, illetve a már régóta Budán tartózkodó török követ volt. A magyar félnek az első kérdésre vonatkozó álláspontját Bakóc tolmácsolta, amely szerint a 100 ezer dukát egyik felét a szövetség megerősítése után azonnal, a másik felét hat hónapon belül kérik folyósítani. A velencei fél azonban ezt három részletben akarta kifizetni minden negyedik hónapban, 60/40 arányban, vagyis az utolsó részlet 40 ezer dukátra rúgott volna az előző két részlet 30–30 ezres tételeivel szemben. Végül a magyar fél álláspontja győzött. Ehhez kapcsolódó vitatott kérdés volt a pénz eljuttatásának módja: tekintve hogy akkor nem létezett a banki átutalás intézménye, a nem kevés nemesfém mennyiséget szekéren kellett elszállítani. A velenceiek természetesen Velencében akarták folyósítani a pénzt, illetve hajlandóak voltak még arra, hogy Segnában (Zengg) történjen meg az átadás, mivel onnan Budáig biztonságosan el lehet juttatni a pénzt, ugyanis végig a Magyar Királyság területén haladhat a szállítmány. Ebben úgy tűnik, hogy a velenceiek akarata érvényesült.

A török követ, illetve követség kérdése nagyon érdekesen vetődött fel: eddig is tudtuk, hogy Budán ekkor már hosszabb ideje tartózkodott egy követ tisztes fogságban, ahogy akkor fogalmaztak, és hogy a szerződés megkötése után hazaküldték,[20] azonban eddig nem tudtuk, hogy milyen ajánlattal érkezett. A jelentés némi fényt vet erre is, mivel annyit elárul, hogy a Porta egy igen előnyös, tízhúsz évre szóló fegyverszünetre *(triegue),* illetve a király élete hosszáig tartó békére *(pace),* sőt örök békére tett ajánlatot:[21] ez utóbbira az *in perpetuo* kitétel utal, ami másra nem vonatkozhat. Mivel az iszlám jog, a sarija nem engedélyezi a tartós békét *(pax)* a hitetlenekkel, csupán a fegyverszünetet *(treuga),* a tíz-húsz évre, illetve örök békére vonatkozó ajánlatok meglehetősen előnyösnek, sőt gyanúsan kedvezőnek számítottak, mivel a különböző muszlim jogi iskolák ebben a kérdésben a hitetlenekkel szemben a néhány hónaptól maximum tíz évig érvényes fegyverszünetet tartották elfogadhatónak. Végig tekintve az oszmán–magyar békéken egészen a zsitvatoroki békéig (1606) azt láthatjuk, hogy a gyakorlatban is ezek a néhány éves terminusok voltak jellemzőek, amelyeket természetesen meg lehetett hosszabbítani. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a Nándorfehérvár elestéről történeti feljegyzéseket hátra hagyó Zay Ferenc szerint néhány évvel később Bajezid utóda, Szelim is hasonlóan

[19] *„Et per preparar quello facta la confederatione, se accordera cum li Valachi lorator di quali sono qui a questo effecto. Et andera in persona in Boemia, per desponer le cose de li, et metter ordine de haver zente assai per questa imprexa, et etiam accrescer el numero de le sue artegliarie."* BA Mss. n. A 269, fol. 139v–140r.

[20] NEMES 2018. 13.

[21] *„Et quod complebant immo quod erant potius complete triegue sue cum Turco lorator del qual ha sustenuto zia gran tempo, et non poter cum honor suo piu tenirlo et li convegniva proveder a le cose sue. Maxime che dicto orator li offerisca triegue per X et XX anni, et pace per tuto el tempo de la vita de sua maesta. Et in perpetuo et altri largissimi parti…"* BA Mss. n. A 269, fol. 141r.

előnyös ajánlattal kecsegtette a magyar kormányzatot: „És hogy *örök békesség* [kiemelés tőlem – K. T.] lenne mindörökké az jüendő terek császárok között és jüendő magyari királyok között."[22] Utóda, Szulejmán szultán a mohácsi csata után, Lajos haláláról még nem tudva, a király három udvaroncát küldte Budára egy igen méltányosnak számító, 15 évre szóló békeajánlattal.[23] Visszatérve a jelentésre, további részleteket sajnos nem tudunk meg, de a legfontosabb minden bizonnyal a fegyverszünet, illetve béke időtartamára vonatkozó ajánlat volt, ezért emelhette ki éppen ezt a jelentés. A velenceiek tehát aggódtak, hogy a magyarok elfogadják a török követ által benyújtott további rendkívül előnyös feltételeket *(largissimi* parti) és a békét meg fogják kötni mielőtt a ligát ratifikálják: Ulászló nyilván ezért szabott egy hónapos határidőt, hogy ligapartnerei egyértelmű választ küldjenek a liga feltételeivel kapcsolatban. Kiderül továbbá, hogy Konstantinápolyból egy levél érkezett, amelyben a szultán nehezményezve követe visszatartását, jelezte, hogy az ajánlatára mielőbbi választ vár a magyar kormányzattól. Ennek fényében érthető, hogy a magyar fél megpróbálta megsürgetni reménybeli ligapartnereit, illetve, hogy bár végül elbocsátották a török követet, ezt egy udvarias levél kíséretében tették azzal az ígérettel, hogy hamarosan követet menesztenek az oszmán fővárosba.[24] A kormányzat lépésének hátterében minden bizonnyal az is meghúzódott, hogy feltételezték, Velence hasonlóan előnyös ajánlatot kapott Sztambultól. Ezzel magyarázható, hogy Ulászló Bakóc útján közölte a követekkel, hogy elvárják, hogy az általuk szabott egy hónapos terminuson belül a Signoria ne kössön békét a Portával.

A szerződéstervezetre a dózse március 26-án válaszolt[25] biztosítva a követeket, hogy a ligát rövidesen ratifikálják, de előtte még megvárják, mit nyilatkozik a pápa. A levél hosszan foglalkozik a segély kiutalásának technikai részleteivel, ami talán a legbiztosabb jele annak, hogy a Köztársaság számára mennyire fontos és sürgető volt a törökellenes szövetség megkötése. A velenceiek motivációját megerősítették azok a közben beérkezett, és a dózse említett levelében idézett budai jelentések (március 8., illetve 12.),[26] amelyek a magyar csapatok mozgósításáról és a Szkender pasa elleni sikeres harcairól számoltak be. A liga kihirdetésére velencei részről, Sanudo tanúsága szerint, május 30-án került sor.[27]

Bár május 13-án a felek megkötötték a szerződést, a liga iránti lelkesedés mindazonáltal hamar alábbhagyott. Ahogyan fentebb láttuk, néhány hónappal később, szeptemberben a magyar és a velencei fél már a kifogásokat kereste, hogyan egyezzen meg a Portával, amely felé tulajdonképpen egyikőjük sem égetett fel minden hidat.

---

[22] Zay 1980. 6.

[23] Erről lásd Brodericus 2012, 152, amely perpetua amicitáról beszél, ill. Giorgio Casali jelentését: *„Tunc temporis venit ad serenissimum regem Hungariae orator Turci, qui ab illo petiit inducias per 15 annos, quae statim per ipsum conclusa(!) fuerunt, et interim uterque habebit eosdem amicos, et inimicos, sibique ad invicem opem ferent quotiescunque necesse erit."* Simonyi 1859, 90.

[24] *„Similiter habiamo havuto per bona via, chel nontio venuto dal Turco ha portato lettere a questa maesta chel sia expedito lorator suo che zia tanto tempo è de qui. Et a 24 del passato fo aldito dicto orator quale se lamento esser tenuto in parole senza resolution alcuna, et che de cetero nostro intendeva restar piui de qui come orator, ma come captivo. Et tamen non haver expedition alcuna, ma solum fu licentiato dicto nontio cum bone parole et lettere al Turco, che fra breve zorni questa maesta expedita dicto suo orator…"* BA Mss. n. A 269, fol. 142rv.

[25] BA Mss. n. A 269, fol. 331v–333r.

[26] BA Mss. n. A 269, fol. 146v–147r, 147v–149r.

[27] Sanuto II. 5–6.

FORRÁSOK

BA: Biblioteca Comunale dell'Archiginnasio (Bologna)

SZAKIRODALOM

BRODERICUS 2012: Stephanus BRODERICUS: *Epistulae*. Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum XVI. Ed. Petrus KASZA. Budapestini, 2012.

HODINKA 1889: HODINKA Antal: Hazai vonatkozású kéziratok az olasz könyv- és levéltárakban. *Magyar Könyvszemle* (1889) 57–60.

KOSÁRY 1978: KOSÁRY Domokos: *Magyar külpolitika Mohács előtt*. Budapest, 1978.

MORO 2019: MORO, Federico: *Venezia, offensiva in Italia 1381–1499. Il secolo lungo di San Marco*. LEG 124. Gorizia, 2019.

MORO 2020: MORO, Federico: *Venezia nella tempesta. 1499–1517. La crisi della Serenissima.* LEG 128. Gorizia, 2020.

NEMES 2018: NEMES Gábor: Pietro Isvalies bíboros veszprémi püspök. In: KARLINSZKY Balázs – VARGA Tibor László (szerk.): *Folyamatosság és változás. Egyházszervezet és hitélet a veszprémi püspökség területén a 16–17. században*. A veszprémi egyházmegye múltjából 32. Veszprém, 2018. 9–46.

PEDERIN 1983: PEDERIN, Ivan: A Velencei Köztársaság és Magyarország szövetsége a török elleni harcban. *Levéltári Közlemények* (1983) 131–135.

PIERI 1952: PIERI, Piero: *Il Rinascimento e la crisi militare italiana*. Torino, 1952.

SANUTO I: Marino Sanuto világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai I. (1496–1501), közli WENCZEL Gusztáv. *Magyar Történelmi Tár* 14 (1869) 1–282.

SANUTO II: Marino Sanuto világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai II. Közli WENCZEL Gusztáv. *Magyar Történelmi Tár* 24 (1877) 1–300.

SETTON 1978: SETTON, Kenneth: *The Papacy and the Levant, II (1204–1571)*. Philadelphia, 1978.

SHAWS–MALLETT 2018: SHAWS, Christine – MALLETT, Michael: *The Italian wars 1494–1559. War, State, and Society in the Early Modern Europe*. Routhledge, 2018.

SIMONYI 1859: *Magyar történelmi okmánytár: londoni k*önyv- és levéltárakból 1521–1717. közread. SIMONYI Ernő. Monumenta Hungariae historica. Diplomataria / Magyar történelmi emlékek. Okmánytárak 5. Budapest, 1859.

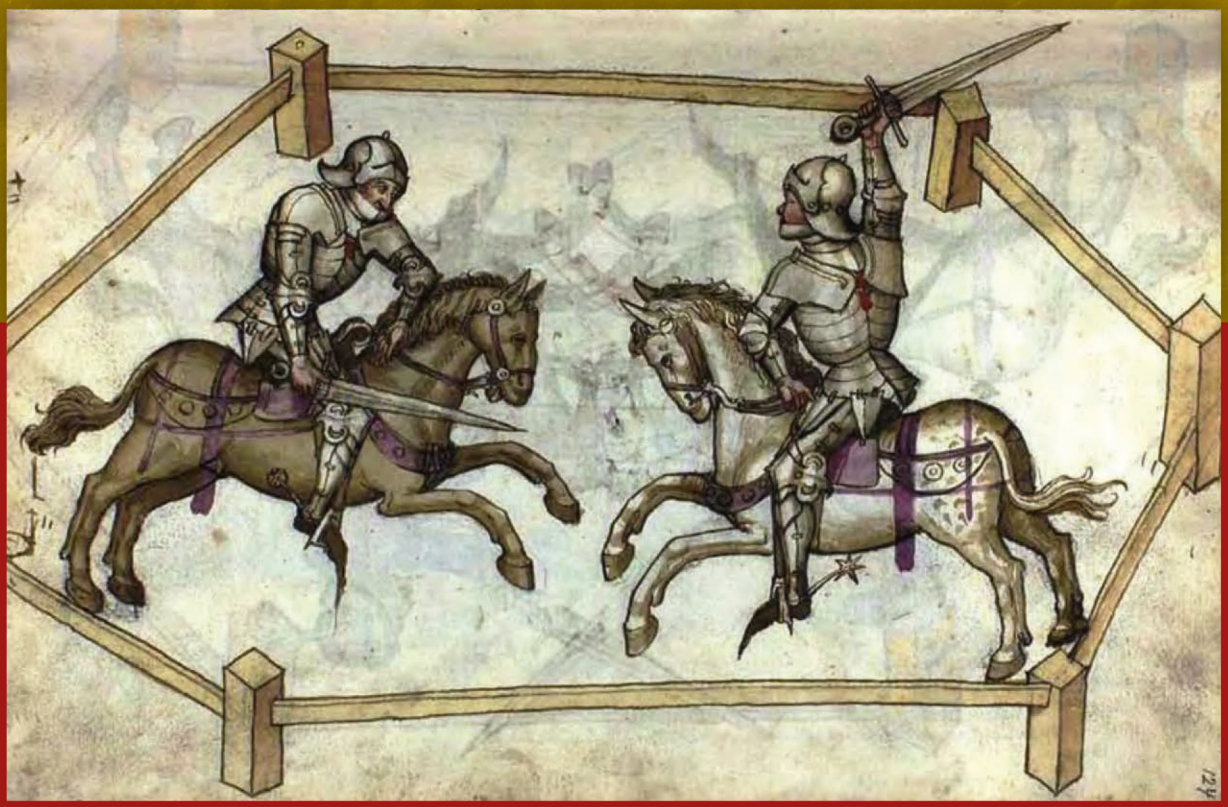
ZAY 1980: ZAY Ferenc: *Az Lándorfejírvár elveszésének oka e vót és így esött*. Budapest, 1980.

THE ANTI-OTTOMAN VENETIAN-HUNGARIAN-PAPAL ALLIANCE OF 1501 ACCORDING TO THE VENETIAN AMBASSADORS' REPORTS

TAMÁS KRUPPA

KEY WORDS: early modern diplomacy, Hungary and the Papacy, Venetian diplomacy, Venetian_Hungarian relations, Hungarian-Ottoman war

The study describes the diplomatic negotiations leading to the anti-Ottoman Hungarian-Venetian-Papal alliance of 1501, based on until now unknown sources. The registry contains relations written by two Venetian ambassadors from Buda between 1500 and 1502, which were sent to Venice weekly, but sometimes more frequently. The ambassadors' reports not only recorded the tough diplomatic negotiations, but also give us an insight into the workings of Venice's information network and the life of the court in Buda, which became a centre of international diplomacy during this period. The greatest achievement of the study is that, in addition to the excerpted version so far available, we have the authentic text of the treaty of the anti-Ottoman alliance of 1501.

0000 Ft

9 786156 388544

www.martinopitz.hu